

KIYIM KOMPOZITSIYASIDA PROPORTSIYANING URNI

Yaxyayova Diana Xudaybergenovna

Toshkent tukimachilik va yengil sanoat institutining

Kostyum Dizayni kafedrası assistenti

Annotatsiya: *Kompozitsiya – badiiy asar shaklining barcha elementlarini mazkur asarning obrazli g’oyaviy-badiiy mazmunini ifoda etuvchi uzviy bir butunlikka birlashtirish. Ushbu maqolada kiyim kompozitsiyasi hamda proporsiyaning o’rni haqida so’z boradi.*

Kalit so’zlar: *Kiyim, model, kiyim obrazi, kiyim detail, element, kostyum, sarpo, bo’ylik, enlik, rang, kortegiya.*

Kiyim kompozitsiyasi — kiyim shakli barcha elementlarini uning mazmunini ifoda etadigan birlikni barpo etilish vositalari yordamida tuzib chiqish. Kiyimning mazmuni uning nimaga mo’ljallanganiga qarab belgilanadi. Kiyim shaklining kompozitsiyasi uning mazmunini ochib berishga olib kelishi kerak. Xar qanday badiiy asarda uni tashkil etgan barcha elementlar o’rinli bo’lishi kerak. Ortiqcha yoki muallif fikrini yetarlicha yaxshi ifoda etmaydigan nimaiki bo’lsa, xammasi olib tashlanishi kerak. Kompozitsiya maxsus badiiy tildan iborat bo’lib, uning yordamida san’atkor borliqni aks ettiruvchi g’oya va tuyg’ularni tasvirlab beradi. Badiiy obraz borliq in’ikosining estetik shakli xisoblanadi. Kiyimning badiiy obrazi bu kiyimning konkret vazifasini va borliqni aks ettiruvchi asosiy g’oyani ifodalovchi modelning umumiy qiyofasi. San’atkor yaratgan xar bir modelning obrazi insonga ta’sir etishga qodir emotsional va ta’sirchan bo’lishi kerak. Kiyim xar yerda va xamma vaqt odam bilan birga bo’lib, unga ishonch, qadr-qimmat, optimizm tuyg’ularini baxsh etishi yoki aksincha, uni tushkunlik va xafalik xolatiga duchor qilishi mumkin. Shunday qilib, kiyimning obrazli ifodaviyligiga kompozitsiya san’ati vositasida, ya’ni kiyimni tashkil etuvchi xajmlar, ranglar, chiziqlar, detallar va bezak elementlarini yagona uzviy bir butun qilib birlashtirish vositasida erishiladi. Biroq- modelarning kiyim va butun kostyum obrazi ustidagi ishi eng muxim jixatga, ya’ni vazifa nuqtai nazaridan qulay, xayotda o’rinli kostyum yaratishga boysundirilgan bo’libgina qolmay, balki ifodali bo’lishi xam kerak. Kompozitsiya san’ati san’atkorning qiziq va muxim jixatlarni ko’ra bilish va aloxida tarqoq komponentlarni bir butunlikka uyushtira bilish maxoratidan iborat. Rassom Kramskoy shu fikrni mana bunday ifoda etgan: «Toki rassom kuzatishni, qiziq va muxim narsalarni o’zi sezadigan bo’lishni o’rganib olmaganuncha kompozitsiyani o’rganib ololmaydi. Faqat o’zi sezadigan bo’lgan paytdan boshlabgina unda ilg’ab olganining moxiyatini ifoda etish imkoniyati boshlanadi; qachonki u g’oyaning jumbog’i qaerdaligini tushunsa, o’shanda uning ta’riflashigina qoladi-da, kompozitsiya o’z-o’zidan kelib chiqadi». Modeler-rassom o’z ishida uning tasavvuri va fangaziyasini ozuqa berib boyitadigan turli ijodiy manbalarga murojaat etadi. Xalqning

tarixiy o'tmishi va hozirgi jamiyat xayoti, atrof-tabiatning xilma-xilligi, tarixiy kostyumlar va xalq kostyumlarining boyligi, badiiy adabiyot, muzika, kino, teatr va xokazolar hozirgi zamon rassomi ijodining manbalari bo'lib xizmat qiladi. Rassom uylarini yetishtirishga va konkretlashtirishga yordam beradigan ayrim motivlardan foydalanib, ana shu manbalardan o'z g'oyalari va obrazlarini to'plab boradi.

Proportsiya, kiyimning barcha qismlari orasida mos kelishni anglatadi. Bunda tasvirlarning o'lchamlarida nisbatan foydalaniladi va umumiy tashkil etilgan tasvirga mos kelish orqali taqsimlanadi. Kiyim kompozitsiyasida proportsiya o'rni, kiyimning yuqori qismini (uchqunliklar, kaptarlar) va pastki qismini (sharf, yubka) mos kelishga intildi. Shuni aytib o'tish mumkinki, bir kiyimning proportsiya o'zida shaxsiylikni ta'kidlaydi va insonning ko'rinishiga xoslashuvchi muhim faktor bo'ladi. Bundan tashqari, proportsiya to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qilishi uchun ranglar faqatgina bir joyda ishlatilmaydi. Ranglarning to'siqi ham muhimdir va bular ham proportsiya bilan bog'liqdir. Rangi mehmonlarga yoqadigan rangga aylantirishda esa proportsiya talab etiladi.

Kortegiyaning qo'shma tarkibidagi Kostyum (kostyum mansabdorlar uchun mo'ljallangan), masalan, har qanday kostyum tashkil etuvchi chiziqlarning o'lchamiga mos kelishi kerak. Kiyimning to'g'ri proportsiyasi, kiyimning tashkil etilishi va aktsentlarini asosiy ko'rsatadi va shaxsiylikka qo'shimcha ta'sir qiladi. Proportsiyalar yaxshi o'rganilgan kiyimlarda, uning tasvirlari va ranglarida g'ayrioddiy ravishda to'g'ri o'rinlanganligini ko'rsatadi.

Kiyim kompozitsiyasida proportsiya, kiyimning barcha qismlari o'rtasidagi nisbi o'lchamdir. Bu, biror kiyimni boshqalari bilan qarashda qanchalik to'g'ri tashlanganligi haqida fikr bildirish uchun muhimdir. Proportsiya bilan ishlash, kiyimning yaxshi ko'rinishini ta'minlash uchun kerakli bo'lgan barcha unsur va doimiy elementlarini to'g'ri joylashtirishga yordam beradi. Kiyim kompozitsiyasida proportsiya o'rni, tasvir etilgan narsalar orasidagi nisbi o'lchamlarining to'g'ri belgilanishidan iborat. Bu, kiyimga qo'yilgan barcha detallarni muvaffaqiyatli koordinatsiya qilishga imkon beradi. Katta va kichik elementlar, rang va material kombinatsiyalari, shakl va tekstur paydo bo'ladi.

Proportsiya o'rnini belgilab turishda quyidagi maslahatlar foydali bo'ladi:

- Kiyimga kiruvchi har bir detallarni to'g'ri tanlang
- Katta va kichik elementlar orasidagi nisbati saqlang
- Rang va material kombinatsiyalarining o'zaro nisbi o'lchamini ta'minlash
- Kiyimni kiyish va ayollarga mos keladigan shaklda yaratish uchun to'g'ri proporsiya o'rni saqlash

Proportsiya o'rnini saqlash, kiyimga qo'yilgan barcha detallarni shuningdek, uning tarkibiy tarkibi va rivojlanishi bo'yicha yaxshi tasavvurlarni ta'minlashga yordam beradi. Bu, kiyimning ko'rinishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi va uni muvaffaqiyatli yaratishda muhim bir vosita sifatida ishlaydi.

Kiyimning proportsiyalari, oddiy matematik nisbatlar yordamida hisoblanishi mumkin. Misol uchun, kiyimning uzunligi va enining nisbati 1:2 bo'lishi mumkin yoki qo'llarni uzatishga imkon beruvchi kichik bo'ylikda qo'lqoplar o'rnatilishi mumkin. Buni amalga oshirish uchun esa tasvir ko'rsatilgan holatda kengligi va uzunligini taqqoslash kerak hamma bir xil proportsiya bo'lishi kerak. Proportsiya aynan hamma turlarga mos keladi - chaqaloqqa, kostyunga, sarpozga yoki boshqa turlarga. Shuningdek, fuqarolik kiyimlariga ham proportsiya muhimdir. To'g'ri proportsiya bilan tuzilgan kiyimlar odamlarning ko'rinishini yanada yaxshiroq qilib beradi va ularni iste'mol qilishidan zavqlanish oshiradi.

Kiyim kompozitsiyasida proportsiyaning o'rni tasvir, rang va material tanlovlariga qarab belgilanadi. Proportsiya, bir narsani boshqa narsalarga nisbatini anglatadi. Kiyimlar ko'p tarkibli bo'lishi mumkin, shuning uchun har bir bo'limning o'zining o'rni va funksiyasi bor.

Ko'p kiyimlarda proportsiya kuzatiladigan elementlar quyidagilar bo'lishi mumkin:

1. Yelka yoki paxta: Kengaytma kiyimlarda yelka va paxta elementlari ko'p tarkibli bo'ladi. Bu elementlar bir-biriga nisbat bilan bog'liq bo'lib, har bir elementning uzunligi, eni va qalinligi kompozitsiyada ahamiyatga ega.

2. Mansubiyat: Kiyimda mansubiyat qurilmalari (qo'llar, yengilgisi va turli xil yoyishlar) ham proportsiya uchun muhim hisoblanadi.

3. Kengaytma qismi: Kengaytma kiyimlarda shakllanadigan idish, sun'yi, ko'yлак yoki jiletka kabi qismlarning uzunligi ham proportsiya uchun muhimdir.

4. Rang: Rang ham kiyimga ko'rsatilgan diqqat markazida joy olishi uchun muhim hisoblanadi. Qizil, qora va yashil kabi ranglar kiyimning boshqa ranglari bilan nisbatini belgilaydi.

Proportsiya kiyimga elegantiya va tasavvur salbiylik qo'shadi. Kiyim kompozitsiyasida proportsiya bilan ishlash, kiyimni eng yaxshi ko'rinishda namoyish etishi uchun muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Агостон Ж. Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне. - М.: 1982.

2. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. - М.: 1974.

3. Базазьянц С.Б. Художник, пространство и среда. - М.: 1983.

4. Варламов Р.Г. Струков О.Д. Элементы художественного конструирования и технической эстетики. - М.: 1980.

5. Васютинский Н.А. Золотая пропорция. - М.: 1990.

6. Волков Н.Н. Цвет в живописи. М.: 1985.

7. Волко груб И.Т. Основы комбинаторики. - Киев: 1986.